

EUROOPA KOHTU OTSUS

28. aprill 1998*

Autoriõigus ja sellega kaasnevad õigused – Rentimis- ja laenutamissoigus –
Direktiivi 92/100/EMÜ kehtivus

Kohtuasjas C-200/96,

mille esemeks on Euroopa Kohtule EÜ asutamislepingu artikli 177 alusel Landgericht Kölni (Saksamaa) esitatud taotlus, millega soovitakse saada nimetatud kohtus pooleliolevas vaidluses järgmiste poolte vahel:

Metronome Musik GmbH

ja

Music Point Hokamp GmbH

eelotsust nõukogu 19. novembri 1992. aasta direktiivi 92/100/EMÜ (rentimis- ja laenutamissoiguse ja teatavate autoriõigusega kaasnevate õiguste kohta intellektuaalomandi vallas; EÜT 1992, L 346, lk 61, ELT eriväljaanne 17/01, lk 120) artikli 1 lõike 1 kehtivuse kohta,

EUROOPA KOHUS

koosseisus: president G. C. Rodríguez Iglesias, kodade esimehed C. Gulmann, H. Ragnemalm, M. Wathelet ja R. Schintgen, kohtunikud G. F. Mancini, J. C. Moitinho de Almeida, P. J. G. Kapteyn, D. A. O. Edward, J.-P. Puissochet (ettekandja), G. Hirsch, P. Jann ja L. Sevón,

kohtujurist: G. Tesauero,

kohtusekretär: vanemametnik D. Louterman-Hubeau,

arvestades kirjalikke märkusi, mille esitasid:

– Metronome Music GmbH, esindaja: advokaat Hartwig Ahlberg, Hamburg,

– Music Point Hokamp GmbH, esindaja: advokaat Martin Matzat, Münster,

– Saksamaa valitsus, esindaja: liitvabariigi justiitsministeeriumi vanemametnik Alfred Dittrich, keda abistas liitvabariigi majandusministeeriumi nooremametnik Sabine Maass,

– Prantsusmaa valitsus, esindaja: välisministeeriumi õigusosakonna talituse juhataja Catherine de Salins ja sama osakonna välisasjade sekretär Philippe Martinet,

* Kohtumenetluse keel: saksa.

– Itaalia valitsus, esindaja: välisministeeriumi diplomaatiliste erimeelsuste osakonna juhataja professor Umberto Leanza, keda abistas riiklik esindaja Pier Giorgio Ferri,

– Ühendkuningriigi valitsus, esindajad: Treasury Solicitor's Departmenti ametnik Lindsey Nicoll ja *barrister* Eleanor Sharpston,

– Euroopa Liidu Nõukogu, esindajad: õigusnõunik Bjarne Hoff Nielsen ja õigustalituse ametnik Stephen Marquardt, ja

– Euroopa Ühenduste Komisjon, esindajad: õigusnõunik Jürgen Grunwald ja õigustalituse ametnik Berend Jan Drijber,

arvestades kohtuistungil ettekannet,

olles 21. oktoobri 1997. aasta kohtuistungil ära kuulanud Metronome Musik GmbH, Music Point Hokamp GmbH, Saksamaa ja Itaalia valitsuse, nõukogu ja komisjoni suulised märkused,

olles 22. jaanuari 1998. aasta kohtuistungil ära kuulanud kohtujuristi ettepaneku,

on teinud järgmise

otsuse

- 1 18. aprilli 1996. aasta määrusega, mis saabus Euroopa Kohtusse 13. juunil 1996, esitas Kölni Landgericht (piirkondlik kohus) Euroopa Kohtule EÜ asutamislepingu artikli 177 alusel eelotsuseküsimuse nõukogu 19. novembri 1992. aasta direktiivi 92/100/EMÜ rentimis- ja laenutamissoiguse ja teatavate autoriõigusega kaasnevate õiguste kohta intellektuaalomandi vallas (EÜT 1992, L 346, lk 61, ELT eriväljaanne 17/01, lk 120, edaspidi „direktiiv”) artikli 1 lõike 1 kehtivuse kohta.
- 2 See küsimus tõstatati helisalvestisi, sh laserplaate tootva ettevõtte Metronome Music GmbH (edaspidi „Metronome”) ja muu hulgas laserplaatide rentimisega tegeleva ettevõtte Music Point Hokamp GmbH (edaspidi „Hokamp”) vahelises kohtumenetluses.
- 3 Direktiivi artikli 1 lõikes 1 on sätestatud, et liikmesriigid näevad ette õiguse lubada või keelata autoriõigusega kaitstavate teoste originaalide ja koopiate ning muude objektide rentimist ja laenutamist. Vastavalt artikli 1 lõikele 4 ei ammendu need õigused müügi ega muu levitamise tagajärjel. Artikli 2 lõike 1 alusel kuulub rentimise ja laenutamise lubamise ja keelamise ainuõigus autorile tema teose originaalide ja koopiate puhul, esitajale tema esitatud teose salvestuse puhul, fonogrammi tootjale tema toodetud fonogrammi puhul ja filmi esmasalvestuse tootjale tema filmi originaali ja koopiate puhul.
- 4 Ilma et see piiraks rentimis- ja laenutamissoigust puudutavate erisätete kohaldamist ja eelkõige artikli 1 lõike 4 sätete kohaldamist, ei lõpe direktiivi artikli 9 alusel levitamissoigus, s.t ainuõigus muuta ükskõik milline ülalnimetatud objektidest üldsusele

kättesaadavaks kas müügi teel või muul moel, v.a juhul, kui kõnealuse objekti esmamüüki ühenduses teostab õiguste omanik või kui see toimub tema nõusolekul.

- 5 Direktiivi ajalist kohaldatavust käsitlevas artiklis 13 on ette nähtud, et liikmesriigid võivad lõike 3 alusel sätestada, et õiguste omanikud loetakse objekti rentimise loa andnuks, kui objekt on tehtud kolmandatele isikutele kättesaadavaks või omandatud enne 1. juulit 1994, s.t kuupäevaks, mil direktiiv pidi kehtima hakkama.
- 6 Saksamaa on jõustanud direktiivist tulenevad kohustused 23. juuli 1995. aasta seadusega (BGBl. I, lk 842), millega muudeti 9. septembri 1965. aasta Urheberrechtsgesetzi (autoriõiguse seadus, BGBl. I, 1273, edaspidi „UrhG“). Eeskätt kõrvaldati nimetatud seadusega kategooriast „hilisem levitamine” rentimine, mis on seadusega lubatud siis, kui originaal või selle koopiad on lastud ringlusesse levitamissoigusega isiku nõusolekul.
- 7 UrhG uute sätete alusel taotles Metronome, kes oli ansambli Die Ärzte poolt salvestatud ja 15. septembril 1995. aastal ilmunud laserplaadi „Planet Punk” tootja, Kölni Landgerichtilt ettekirjutust Hokampi suhtes, et takistada viimasel laserplaati välja rentida.
- 8 4. detsembril 1995. aastal andis see kohus esialgse määruse, millega kostjal keelati nimetatud laserplaati Saksamaal rentimiseks pakkuda või rendile anda.
- 9 Hokamp pöördus selle määruse tühistamiseks kohtu poole, väites, et direktiivi ülalnimetatud sätted ja seda rakendavad UrhG sätted on vastuolus ühenduse õigusega tagatud põhiõigustega ja riigiõigusega, eelkõige kutsealal tegutsemise vabadusega.
- 10 Menetluse käigus oli Kölni Landgerichtil kahtlusi, kas seni piiranguteta toimunud äritegevuse jätkamist kahjustava rentimise ainuõiguse kehtestamine on põhjendatud. Seetõttu otsustas liikmesriigi kohus esitada Euroopa Kohtule järgmise eelotsuse küsimuse:

„Kas levitamissoiguse lõppemise põhimõttega vastuollu minnes rentimise ainuõiguse kehtestamine nõukogu 19. novembri 1992. aasta direktiivi 92/100/EMÜ (rentimis- ja laenutamissoiguse ja teatavate autoriõigusega kaasnevate õiguste kohta intellektuaalomandi vallas) artikli 1 lõikega 1 on kooskõlas ühenduse õigusega, eelkõige ühenduse põhiõigustega?”
- 11 Metronome, Saksamaa, Prantsusmaa, Itaalia ja Ühendkuningriigi valitsused, nõukogu ja komisjon leiavad, et direktiiv on kehtiv. Nad väidavad põhimõtteliselt, et rentimise ainuõigus, mis on ette nähtud ka rahvusvahelistes konventsioonides, millega ühendus ja liikmesriigid on liitunud, kannab intellektuaalomandi valdkonnas üldhuvi pakkuvaid eesmärke ega kahjusta kutsealal tegutsemise õiguse olemust.
- 12 Hokamp väidab aga, et sellise õiguse kehtestamist direktiiviga tuleb käsitada õigustühisena, sest see kahjustab rendiäri tegelevate ettevõtete põhiõigusi, sh õigust tegutseda vabalt kutsealal, ning moonutab konkurentsi liikmesriikides, kus see tegevus toimus fonogrammitootjatest sõltumatult.
- 13 Eelotsusetaotluse põhjendustest ja esitatud küsimuse sõnastusest ilmneb, et liikmesriigi kohus on mures selle pärast, et rentimise ainuõigus võib rikkuda põhimõtet, mille kohaselt

lõpeb levitamisoigus siis, kui õiguse omanik või tema nõusolekul keegi teine pakub autoriõigusega kaitstud objekti müügiks.

- 14 See põhimõtte väljendub Euroopa Kohtu praktikas, kus on leitud, et hoolimata sellest, et EÜ asutamislepingu artikkel 36 näeb ette erandid kaupade vaba liikumise põhimõttest riiklike õigusnormide poolt tunnustatud õiguste osas, mis hõlmavad tööstus- ja kaubandusomandi kaitset, on sellised erandid lubatud ainult niivõrd, kui need on õigustatud nende õiguste kaitsmise eesmärgil, mis kujutavad endast nimetatud omandi konkreetset eset. Liikmesriigi õigusaktiga tagatud ainuõigus tööstus- ja kaubandusomandi suhtes lõpeb aga siis, kui toodet on mõnes teises liikmesriigis seaduslikult levitanud õiguse tegelik omanik või kui seda on tehtud tema nõusolekul (vt eelkõige otsust liidetud kohtuasjades 55/80 ja 57/80: Musik-Vertrieb Membran ja K-tel International vs. GEMA, EKL 1981, lk 147, punktid 10 ja 15, ja otsust kohtuasjas 58/80: Dansk Supermarked vs. Imerco, EKL 1981, lk 181, punkt 11).
- 15 Nagu aga Euroopa Kohus sedastas otsuses kohtuasjas 158/86: Warner Brothers ja Metronome Video vs. Christiansen (EKL 1988, lk 2605), võivad kirjandus- ja kunstiteosed olla ärieesmärgil kasutamise objektiks ka muul viisil, kui nendest tehtud salvestiste müügi vormis. See kehtib näiteks videokassettide rentimisel, mil toode jõuab teistsuguse sihtrühmani kui nende müümisel ja mis kujutab endast olulist potentsiaalset sissetulekuallikat filmitootjate jaoks.
- 16 Seoses sellega täheldas Euroopa Kohus, et lubades kasutustasu koguda ainult müümisel eraisikutele ja videokassette välja rentivatele isikutele, on võimatu tagada filmitootjatele tasu, mis peegeldaks videokassettide tegelike rentimiskordade arvu ja tagaks filmitootjatele rahuldava osa renditurust. Seadused, millega nähakse ette erikaitse andmine videokassettide rentimisõigusele, on vastavalt asutamislepingu artiklile 36 seega kahtlemata põhjendatud tööstus- ja kaubandusomandi kaitse kaalutlustest lähtuvalt (vt eespool viidatud otsust kohtuasjas Warner Brothers ja Metronome Video, punktid 15 ja 16).
- 17 Samas otsuses lükkas Euroopa Kohus tagasi väite, et filmitootja, kes on pakkunud oma filmi videokassetti müügiks liikmesriigis, mille õigusaktid ei anna talle selle väljalaenutamiseks ainuõigust, peab leppima sellest tulenevate tagajärgedega ja tõsiasiaga, et tema õigus piirata videokassetti rentimist teistes liikmesriikides lõpeb. Kui liikmesriigi õigusaktid annavad autorile eriõiguse videokassette välja laenutada, loetakse see õigus kasutuks juhul, kui selle omanikul ei ole õigust selliseid toiminguid lubada (punktid 17 ja 18).
- 18 Nagu kohtujurist on oma ettepaneku punktis 14 väga õigesti osutanud, ei saa helisalvestise ringluseelaskmine seega määratluse kohaselt muuta seaduslikuks kaitstud tööde kasutamist muus vormis, näiteks nende väljalaenutamisenä, mis on oma olemuselt müügist erinev, või muul seaduslikul levitamiseviisil. Nii nagu õigus tutvustada tööd avalikult esitades (seoses sellega vt otsust kohtuasjas 395/87: Ministère Public vs. Tournier, EKL 1989, lk 2521, punktid 12 ja 13), jääb ka laenutamiseõigus üheks autori ja tootja eelisõiguseks, olenemata salvestise enda müümisest.

- 19 Seega on põhjendatud, et direktiivis tehakse vahet mõjul, mis on artiklis 1 viidatud rentimise ja laenutamise erioigusel, ja mõjul, mis on artiklis 9 käsitletud levitamisoigusel, mis on määratletud ainuõigusena muuta mõni kõnealustest objektidest üldsusele kättesaadavaks peaaesjalikult müügi teel. Esimesena nimetatud õigus ei lõpe objekti müügi ega muu levitamise tagajärjel, samas kui viimane võib lõppeda, kuid üksnes siis, kui objekti esmamüüki ühenduses teostab õiguse omanik või kui see toimub tema nõusolekul.
- 20 Seega ei saa rentimise ainuõiguse kehtestamist ühenduse õigusaktiga käsitada levitamisoiguse lõppemise põhimõtte rikkumisena, sest nende õiguste eesmärk ja kohaldamisala on erinev.
- 21 Veelgi enam, vastavalt kohtupraktikale moodustavad kutsealal tegutsemise vabadus ja samuti õigus omandile osa ühenduse õiguse üldpõhimõtetest. Need põhimõtted ei ole siiski absoluutsed ja neid tuleb vaadelda seoses nende sotsiaalse rolliga. Sellest tulenevalt võib omandiõiguse teostamist ja kutsealal tegutsemise vabadust piirata tingimusel, et piirangud vastavad tegelikult Euroopa Ühenduse üldhuvidest tulenevatele eesmärkidele ja ei kujuta endast taotletava eesmärgi osas liigset ja vastuvõetamatut sekkumist, mis kahjustab tagatud õiguste põhiolemust (vt eelkõige otsust kohtuasjas C-44/94: R vs. Minister of Agriculture, Fisheries and Food, *ex parte* Fishermen's Organisations jt, EKL 1995, lk I-3115, punkt 55).
- 22 Direktiivi eesmärk on kehtestada ühenduses ühtlustatud õiguskaitse rentimis- ja laenutamisoiguse ning intellektuaalomandi valdkonnas teatavate autoriõigusega seotud õiguste osas. Direktiivi esimese kolme põhjenduse kohaselt on sellise ühtlustamise eesmärk kõrvaldada liikmesriikide õigusaktide erinevused, mis võivad tekitada kaubandustõkkeid, moonutada konkurentsi ning takistada siseturu loomist ja nõuetekohast toimimist. Nagu direktiivi neljandas, viiendas ja seitsmendas põhjenduses on öeldud, peab rentimisõigus, mis järjest suureneva piraatluse ohu tõttu on muutumas ühenduse majandusliku ja kultuurilise arengu seisukohast üha olulisemaks, eelkõige tagama, et autorid ja esitajad võiksid saada kohast sissetulekut, ja leevendada erakordselt suuri ja riskantseid investeeringuid, mis on vajalikud eelkõige fonogrammide ja filmide tootmiseks.
- 23 Need eesmärgid on tegelikult kooskõlas ühenduse üldhuvidest tulenevate eesmärkidega. Eelkõige tuleb meele pidada, et asutamislepingu artikli 36 tähenduses tööstus- ja kaubandusomandi kategooriasse kuuluvate kirjandus- ja kunstiteoste kaitse kujutab endast üldhuvi ja võib seega õigustada kaupade vaba liikumise piirangute kehtestamist (vt eespool viidatud otsust Warner Brothers ja Metronome Video kohtuasjas, punkt 11). Samuti tuleb märkida, et ühenduse kultuuriline areng on osa eesmärkidest, mis on kehtestatud Euroopa Liidu lepinguga muudetud EÜ asutamislepingu artiklis 128 ja mille eesmärk on eelkõige soodustada kunsti- ja kirjandusteoste loomist.
- 24 Eelkõige näib fonogrammitootjate lisamine rentimise ainuõigusega isikute hulka, mille kostja põhikohtuasjas vaidlustas, olevat põhjendatud vajadusega kaitsta erakordselt suuri ja riskantseid investeeringuid, mida on vaja fonogrammide tootmiseks ja selleks, et autorid saaksid uute teoste loomist jätkata. Nagu kohtujurist on oma ettepaneku punktis 26 selgitanud, on ainuõiguse andmine tootjatele kindlasti kõige tõhusam kaitse vorm, arvestades eelkõige uute tehnoloogiate arengut ja järjest suuremat piraatluse ohtu, mida

soodustab salvestiste kopeerimise järjest lihtsamaks muutumine. Selle õiguse puudumisel on tõenäoline, et nimetatud teoste loomisesse investeerivate isikute tasustamine ei oleks enam vajalikul määral tagatud ja sellel oleksid paratamatud tagajärjed uute teoste loomisele.

- 25 Nagu enamik märkusi esitanutest osutas, on kohustus luua fonogrammitootjatele ja kõigile teistele fonogrammide suhtes õigusi omavatele isikutele ainuõigus lubada või keelata fonogrammide rentimist kooskõlas Maailma Kaubandusorganisatsiooni asutamislepingule lisatud intellektuaalomandi õiguste kaubandusaspektide lepingu (TRIPS-lepingu), mis allkirjastati 15. aprillil 1994. aastal Marrakechis ja kiideti heaks nõukogu 22. detsembri 1994. aasta otsusega 94/800/EÜ (mis käsitleb Euroopa Ühenduse nimel sõlmitavaid tema pädevusse kuuluvaid küsimusi puudutavaid kokkuleppeid, mis saavutati mitmepoolsete kaubanduslääbirääkimiste Uruguay voorus (1986–1994); EÜT 1994, L 336, lk 1, ELT eriväljaanne 11/21, lk 80), artiklite 11 ja 14 ühissätetega.
- 26 Seega ei saa kutsealal tegutsemise vabaduse üldpõhimõtet vaadelda eraldiseisvana, võtmata arvesse intellektuaalomandi õiguste kaitsega seotud üldpõhimõtteid ja rahvusvahelisi kohustusi, mille ühendus ja liikmesriigid on selles valdkonnas võtnud. Kuna näib, et taotletavat eesmärki ei oleks olnud võimalik saavutada meetmetega, millega fonogrammide rentimisele spetsialiseerunud üksikisikute või ettevõtjate ettevõtlusvabadust säilitatakse suuremal määral, ei saa rentimise ainuõiguse kehtestamise tagajärge käsitada ebaproportsionaalsete ja vastuvõetamatutena.
- 27 Samuti tuleb silmas pidada, et artiklis 13 ette nähtud üleminekumeetmetest olenemata ei välista direktiiv rentimise võimalust. Rentimisega tegelevad isikud võivad õiguste omanikega asjaomaste objektide väljarentimiseks mõlemale poolele vastuvõetavatel tingimustel loa või lepingulise litsentsi saamiseks läbirääkimisi pidada.
- 28 Konkurentsimoonutuste osas, mis tuleneksid põhikohtuasja kostja väitel rentimise üleüldisest keelamisest teatavate fonogramme tootvate rühmade poolt, tuleb vaid märkida, et isegi kui selliste moonutuste olemasolu tõestataks, ei oleks need vaidlustatud õigusnormide otsesed tagajärjed, sest nimetatud õigusnormide eesmärk ei ole julgustada asjaosalisi konkurentide kõrvaldamiseks renditurult oma toodete renti süstemaatiliselt keelama, samuti ei ole nendel õigusnormidel sellist mõju.
- 29 Seega tuleb liikmesriigi kohtule vastata, et esitatud küsimuse uurimisel ei ilmnenuid mingeid sedalaadi tegureid, mis võiksid mõjutada direktiivi artikli 1 lõike 1 kehtivust.

Kohtukulud

- 30 Euroopa Kohtule märkusi esitanud Saksamaa, Prantsusmaa, Itaalia ja Ühendkuningriigi valitsuste, Euroopa Liidu Nõukogu ja Euroopa Ühenduste Komisjoni kohtukulud ei hüvitata. Et põhikohtuasja poolte jaoks on käesolev menetlus liikmesriigi kohtus poolelioleva asja üks staadium, otsustab kohtukulude jaotuse nimetatud kohus.

Esitatud põhjendustest lähtudes

EUROOPA KOHUS,

vastuseks Kölni Landgerichti 18. aprilli 1996. aasta määrusega esitatud küsimusele, otsustab:

Esitatud küsimuse uurimisel ei ilmnenud mingeid sedalaadi tegureid, mis võiksid mõjutada nõukogu 19. novembri 1992. aasta direktiivi (rentimis- ja laenutamisoiguse ja teatavate autoriõigusega kaasnevate õiguste kohta intellektuaalomandi vallas) artikli 1 lõike 1 kehtivust.

Rodríguez Iglesias

Gulmann

Ragnemalm

Wathelet

Schintgen

Mancini

Moitinho de Almeida

Kapteyn

Edward

Puissochet

Hirsch

Jann

Sevón

Kuulutatud avalikul kohtuistungil 28. aprillil 1998 Luxembourgis.

Kohtusekretär

President

R. Grass

G. C. Rodríguez Iglesias